

21. YÜZYILDA AFRIKA-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ: İKİ BİRLİK, TEK VİZYON

İbrahim ARSLAN*

Öz

Afrika kıtasındaki ülkelerin çoğu az gelişmiş, geri kalmış, yoksul, gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya ülkeleri gibi kavramlarla ifade edilen “Güney” ülkeleri arasında yer almaktadır. Afrika, sömürgeci güçlerle eşit olmayan ilişkilerini yoğunlukla 1950-1960 döneminde sürdürdüğü bağımsızlık mücadeleleri ile sonlandırmasına rağmen, 21. yüzyılın başına kadar geçen süre içerisinde silahlı çatışmaların önlenmesi, istikrarın tesis edilmesi, kıta düzeyinde entegrasyonun güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında yeterince başarılı olamadı. Afrikalı liderler, bu durumu değiştirmek ve kıtanın marjinalleşmesini önlemek amacıyla, aralarında eski sömürgeci güçlerin de yer aldığı Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirmekte ve genişletmektedirler. Afrika Birliği ile Avrupa Birliği arasında “iki birlik, tek vizyon” anlayışıyla kıta-kıta bağlamında geliştirilen bu ilişki türü, Kuzey-Güney perspektifinin yeniden analiz edilmesine olanak sağlayan bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey-Güney, Afrika, Avrupa Birliği, Ortak Strateji, Zirve, İşbirliği Alanı

AFRICA-EUROPEAN UNION RELATIONS IN 21ST CENTURY: TWO UNIONS, ONE VISION

Abstract

Most of the countries in African continent, which are defined as underdeveloped, poor, developing, the Third World, take place among “South” countries. Although continent, with independent struggles, put an end to unequal relations with colonist powers mainly in the period of 1950-1960, it did not succeed

* Yrd. Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-mail: ibrahim.arslan@uskudar.edu.tr

enough on the fields of preventing of armed conflicts, establishing of stability, strengthening of integration on the continental level within the period up until the beginning of 21st century. In order to change this situation and preclude marginalization of the continent, African leaders enhance and deepen relations with European Union, despite the fact that there are former colonialists among her members. This type of relation between African Union and European Union, which has been started in the context of continent to continent with the approach of “two unions, one vision”, provides an example to analyze North-South perspective anew.

Keywords: North-South, Africa, European Union, Joint Strategy, Summit, Co-operation Area

Giriş

Kuzey-Güney ilişkileri bağlamında Kuzey ülkeleri, büyük kısmı ile dünyanın kuzey yarıküresinde yer alan sanayileşmiş ülkelerdir. Güney ise az gelişmiş, geri kalmış, yoksul, gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya ülkeleri gibi kavramlarla ifade edilen, bazı istisnaları dışında (Çin ve Hindistan), güney yarıküre ülkelerinden oluşmaktadır. Güney ülkelerinin karşılaştıkları siyasal, ekonomik ve sosyal sorunların büyük bir kısmı, sömürge geçmişe sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Arı, 2013: 431-432). Bir başka deyişle, Kuzey'in Güney karşısında günümüzde de süregelen üstünlüğünün nedenlerinin açıklanmasında, eşitlikten uzak Kuzey-Güney ilişkilerinin tarihsel arka planı öne çıkmaktadır.

Güney'in, Kuzey'le ilişkilerinde lehine olmayan ekonomik durumu düzeltmeye yönelik ortak çabalarına II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dekolonizasyon sürecinde tanık olundu. Birleşmiş Milletler, bu dönemde, Güney'in Kuzey karşısında dayanışma duygusu ile hareket ettiği önemli bir platform olarak dikkat çekti. Birleşmiş Milletler'in daimi organlarından Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) ilk toplantısını 1964'de yaptı. Güney'i temsil eden 77'ler Grubu'nun UNCTAD bünyesinde dayanışma motivasyonu ile biraraya gelmeleri, uluslararası ekonomik sistemin daha adil bir yapıya dönüştürülebileceğine dair beklentileri artırdı. Yüzyıllardır Batı'nın hakimiyeti altında yaşamış olan ve bağımsızlıklarını yeni kazanan Güney ülkeleri, gelişmiş ülkelerin belirlediği uluslararası ekonomik sistemi olduğu gibi benimsemeye isteksiz olduklarını bu tutumlarıyla gösteriyorlardı (Sönmezoğlu, 2005: 133).

Güney, 1960'ların sonlarına gelindiğinde, Portekiz sömürgelerinden Angola ve Mozambik dışında doğrudan sömürge statüsünde ülke kalmadığından önceliğini kalkınma sorunlarına vererek Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen¹ çerçevesinde dile getirdiği talepler doğrultusunda 1974'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda bir deklarasyonun kabul edilmesini sağladı. Bu başarıya rağmen uluslararası

¹ “Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Towards the New International Economic Order, (1982), Erişim: 01.12.2014, <http://unctd.unctad.org/data/e82iia7a.pdf>.

ortamdaki gelişmeler, Güney'in taleplerinin karşılanması yönünde ciddi bir girişimin başlatılmasına olanak tanımadı. Kuzey-Güney ilişkilerinin dönüm noktasını, Bretton Woods sisteminin terk edilmesinde de etkili olan 1973 petrol krizi oluşturdu. Krizle birlikte petrol fiyatlarındaki ani yükseliş, petrol ihraç eden ülkelerin dış ticaret fazlası vermelerini sağlarken, petrol ithal eden az gelişmiş ülkelerin, dış ödemeler dengesi ve devamında istihdam sorunuyla karşılaşmalarına neden oldu. Gelişmekte olan ülkeler, Bretton Woods sistemi ile oluşturulan kurumlar ve finansal sistemin kendilerine uygun olmadığı gerekçesiyle yeniden yapılandırılması gereği üzerinde durmalarına rağmen, gelişmiş ülkeler yapısal değişikliklere sıcak bakmadılar (ARı, 2013: 435-436). Güney ülkelerinin 1970'lerden sonra karşılaştıkları önemli sorunlardan birisi de ekonomileri zaten zayıf olan bu ülkelerin üstesinden gelmeleri mümkün olmayan dış borç kriziydi. Gelişmiş Avrupa'da biriken finansın, ekonomileri zayıf olan ülkelere borç olarak aktarılması, 1980'lerin ortalarına gelindiğinde yeterli dış pazar olanağı bulamayan bu ülkelerin borç krizine girmelerine neden oldu. Bu dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleri (African Caribbean and Pacific Countries-ACP) arasında 1975'de imzalanan Lomé Konvansiyonu², Güney'de yer alan ACP ülkelerinin kendi kendilerine kalkınmalarını desteklemeye yönelik bir uluslararası yardım ve ticaret anlaşması olarak öne çıktı. Taraflar sonraki yıllarda Lomé II, III ve IV'ü imzaladılar. 15 Aralık 1989'da imzalanan ve Lomé serisi anlaşmaların sonuncusu olan Lomé IV Konvansiyonu³, 1990-2000 yıllarını kapsıyordu. Lomé anlaşmaları bağlamında ACP ülkelere sağlanan desteğin kıtadaki ülkelerin kalkınmaları için yeterli olmaması üzerine Afrika yeni arayışlara yöneldi.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ulus devletlerin karşılaştıkları sorunların küreselleşmesi, küresel çözümleri de beraberinde getirdi; küreselleşen dünya, devletlerin daha fazla işbirliği yapmalarını ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerini zorunlu kıldı (Kardaş ve Balcı, 2104: 500). İki kutuplu sistemin etkisinin giderek azaldığı 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkilerde önem kazanan "Kuzey-Güney" perspektifi (Sönmezoğlu, 2005: 137) günümüzde daha eşitlikçi bir söylemle anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Güney'de yer alan ve halen 55 ülkeye evsahipliği yapan Afrika, diğer gelişmekte olan ülkeler/bölgeler gibi siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda yeterince gelişme sağlayamadığından sorunlarının çözümüne yönelik olarak 2000'den itibaren aralarında eski sömürgeci güçlerin de bulunduğu ve Kuzey'de yer alan Avrupa Birliği (AB) ile kapsamlı bir işbirliği süreci başlattı.

² The Lomé Convention Between The European Economic Community and The African, Caribbean and Pacific States, (February 1975), Brussels, Erişim: 10.12.2014, http://aei.pitt.edu/30322/1/P_13_75.pdf. (1975'te imzalanan Lomé I Antlaşması ile Afrika, Pasifik ve Karayip ülkelerine daha iyi ticarî şartlar sağlanmış; Avrupa, sömürge döneminin hatalarını unutturmaya yönelik hümanist bir yaklaşımla, Afrika'yı yeniden keşfetmeye çalışmıştır. Kaynak: Yılmaz, E. S. ve Uğurlu, Y., (2013), "Bölgesel Güç Olarak Avrupa Birliği ve Dış Politika", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 12, No:2, s. 95.)

³ Fourth ACP-EEC Convention signed at Lomé on 15 December 1989, Office for Official Publications of the European Communities, 1992, Belgium, Erişim: 13.12.2014, http://www.epg.acp.int/fileadmin/user_upload/LomeIV1989.pdf

Bu çalışmada, 20.yüzyılın ikinci yarısında sömürülen-sömürgeci ilişkisine son verilmesinden yaklaşık otuzbeş yıl sonra, küreselleşmenin zorlayıcı/hızlandırıcı etkisiyle, geçmişte yaşanan ve eşit olmayan ilişkilerden kaynaklanan acıları bir yana bırakarak, üstünlükten ortaklığa dönüştüğü öne sürülen Kuzey-Güney ilişkisine örnek teşkil edebilecek “iki birlik tek vizyon” anlayışıyla başlatılan Afrika-AB ilişkilerinin kapsamı ve geleceği tartışılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde “20. Yüzyılda Afrika’nın Genel Görünümü” başlığı altında II. Dünya Savaşı’ndan sonra Afrika kıtasının özgürleşmesi, entegrasyon çabaları, milenyumun sonunda gelinen nokta ve AB ile ilişkileri geliştirme zorunluluğunun nedenleri üzerinde durulacak; “21. Yüzyılda Afrika-AB İlişkileri” başlığını taşıyan ikinci bölümde ilişkilerin gelişmesinin ve derinleşmesinin zeminini oluşturan siyasal gelişmeler analiz edilecek; “Sonuç Yerine” başlığı altında elde edilen bulgular yorumlanarak iki kıta arasında kurulan çok yönlü yeni ilişkinin, Kuzey-Güney ilişkisinin bilinen yapısını değiştirerek iki eşit ortağın şekillendirdiği bir stratejik ortaklığa dönüşüp dönüşmediği ortaya konulacaktır.

20. Yüzyılda Afrika’nın Genel Görünümü

Afrika’da sömürgeciliğe karşı başlatılan mücadelelerin ilk sonuçları 1950’lerin ortalarına doğru alındı. Ataöv’e göre, “1955 ve onu izleyen on yıl Afrika çağdaş tarihinin bir dönüm noktasıdır. Ulusal kurtuluş mücadeleleri peşpeşe zaferlere ulaşmış, bu yolda ilk başarılı adımı Mısır atmıştı. 1952’de krallığı deviren güçler, 1956’da Süveyş Kanalı’nı millileştirdi. Bir yıl sonra Sudan’daki İngiliz egemenliği sona erdi; Fransızlar Fas ve Tunus’tan çekildiler. 1957’de eski İngiliz sömürgesi olan Altın Kıyısı ve Togoland toprakları üstünde bağımsız “Gana” yükseldi. Gine, Fransız Batı Afrikası’nda 1958’de bağımsızlığını kazanan ilk devlet oldu”(Ataöv, 1975: 660). 1950’de Afrika’da dört bağımsız devlet vardı: Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika Birliği. 1963’de Afrika’daki bağımsız devlet sayısı otuzdan fazlaydı (Currie, 1964: Introductory Note). 1956’dan önce, Afrika genel nüfusunun 4/5’i Avrupalı idaresindeyken 1966’da aynı nüfusun 7/8’i bağımsızlığa kavuşmuştu (Bilgiçataç, 1966: 42).

Pan-Afrika kongrelerinden sonra Afrika’nın entegrasyon sürecinin ikinci aşaması olarak kabul edilen Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity-OAU), 31 Afrika ülkesinin siyasi liderleri tarafından, 25 Mayıs 1963’de Addis Ababa’da kuruldu. OAU’nun öncelikli hedefleri kimlik, kıtadaki devletlerin özgürlüklerini kazanmaları ve kıtanın entegrasyonu olarak belirlendi. Örgütün esas ilgi alanı, özellikle Güney Afrika gibi beyazların yönettiği Afrika’nın özgürleştirilmesiydi. OAU’nun kurulması kimlik anlamında önemli bir kazanımdı (Makinda & Okumu, 2008: 11).

Afrika halklarının özgürlük mücadeleleri 1970’lerde ve 1980’lerde devam etti. OAU’nun kuruluşundan sonraki yirmi yılı aşan bu dönem, kıtada özgürleşmenin yanı sıra politik istikrarsızlıklar, askeri darbeler, tek parti hükümetleri, diktatörlükler ve Soğuk Savaş politikalarının olumsuz etkileriyle karakterize edilebilir. Afrika ekonomilerinin üstesinden gelemeyeceği dış borçlar, sosyal

kalkınmayı engelleyen ekonomik krizler, uluslararası finans kuruluşlarının serbest pazar ekonomisi uygulamaları bu dönemde kıtada karşılaşılan olumsuzluklardı. Afrika'daki ülkeler, bu durumu tersine çevirmek için gayret gösterdiler. Bu bağlamda Afrikalı liderler, OAU'nun motivasyonunu politik özgürlükten ekonomik kalkınmaya yönelten dönüşümü gerekli gördüler. Lagos Eylem Planı (Lagos Plan of Action) 1980⁴, Ekonomik İyileşme için Afrika'nın Öncelikli Programı (Africa's Priority Programme for Economic Recovery) 1986-1990⁵, Yapısal Uyum Programına Afrika'nın Alternatif Çerçevesi (African Alternative Framework to Structural Adjustment Programme) 1989, Halkın Katılımı ve Kalkınması için Afrika (Arusha) Konvansiyonu (African (Arusha) Charter for Popular Participation and Development) 1990⁶, Abuja Antlaşması (Abuja Treaty) 1991⁷ ve Kahire Gündemi (Cairo Agenda) 1994, öne çıkan çabalar olarak dikkat çekti (NEPAD, 2014).

Bu çabalardan beklenen sonuçların alınamaması, dönem içinde büyüme oranlarının dünyanın diğer bölgelerinin aksine düşüş göstermesi, Afrika'da yeniden doğuşun ilanı olarak ifade edilebilecek Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (New Partnership for Africa's Development-NEPAD) ile 21. yüzyıla girilmesine uygun ortam sağladı. NEPAD üç farklı girişimin ürünü olarak ortaya çıktı. Bunların ilki, Güney Afrika Devlet Başkanı Thabo Mbeki tarafından 2001'de Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda açıklanan Milenyum Afrika İyileştirme Planı (Millenium Africa Recovery Plan-MAP); ikincisi, Senegal Devlet Başkanı Abdoluaye Wade tarafından 2001'de Kamerun'da Frankofon Afrika Liderleri zirvesinde açıklanan Omega Planı'dır. MAP ve Omega Planı üçüncü bir girişime neden oldu: Yeni Afrika İnisiyatifi (New African Initiative-NAI). Yeni Afrika İnisiyatifi daha sonra 2001'de NEPAD'a dönüştü. NEPAD'dan önceki üç girişimin ortak hedefi, Afrika'daki kalkınma hızının artırılmasıydı (NEPAD, 2014).

Kurucu ülkeleri Güney Afrika, Nijerya, Cezayir, Mısır ve Senegal olan NEPAD, Afrika Birliği Örgütü'nün 2001'deki hükümet ve devlet başkanları zirvesinde kabul edilerek Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümünden sonra onun yerini alan Afrika Birliği (African Union-AU) tarafından Afrika'nın kalkınma sorunlarına kuvvetli bir cevap olması beklentisiyle 2002'de onaylandı. Bölgesel bütünleşme açısından önemli bir rol üstlenen (Oba, 2009; s.173) NEPAD'ın hedefleri; yoksulluğu azaltmak, Afrika'yı sürdürülebilir kalkınma rotasında tutabilmek, kıtanın marjinalleştirilmesini önlemek ve kadınları güçlendirmek olarak belirlendi.

⁴ Lagos Plan of Action for the Economic Development of Africa 1980-2000, Erişim: 09.12.2014, <http://www.tni.org/sites/www.tni.org/archives/africa-docs/lagosplan.pdf>.

⁵ United Nations Programme of Action for African Economic Recovery Development 1986-1990, (1 June 1986), Erişim: 09.12.2014, <http://www.un.org/documents/ga/res/spec/ares13-2.htm>.

⁶ African Charter for Popular Participation in Development and Transformation (ARUSHA 1990), Erişim: 01.12.2014, <http://www.afriamap.org/english/images/treaty/file4239ac8e921ed.pdf>.

⁷ Treaty Establishing the African Economic Community, (3rd June 1991), Erişim: 09.12.2014, http://www.wipo.int/wipolex/en/regeco_treaties/text.jsp?file_id=173333.

2001'de Afrika'daki ülkelerin %72'si (53 ülkeden 39'u) yıllık kişi başına düşen milli geliri 745 doların altında olan anlamına gelen "düşük gelirli" ülkeler sınıfında yer alıyordu (Dağcı: 2). Kıtadaki tüm ülkelerin 1995'deki dış borçları 337 milyar dolara ulaşmıştı. Bazı ülkelerin borçları ise Gayrisafı Milli Hasılaya (GSMH) oranla %100'ün üzerindeydi (Hazar, 2011: 79). 21. yüzyılın başında diğer sosyal ve ekonomik veriler, etkin önlemlerin alınmaması halinde Afrika'nın marjinalleşeceğine dair endişeleri haklı çıkaracak düzeydeydi. Kıtada;

- Her üç saniyede, bir çocuk salgın hastalık, açlık veya çatışmalardan dolayı ölmekteydi.
- 200 milyon insan sağlık hizmetlerine ulaşamıyordu.
- %60'ı kız öğrenci olan ilköğretim çağındaki 46 milyon çocuk okula kayıt olanağı bulamıyordu.
- 25 milyondan fazla Afrikalı HIV/AIDS virüsünden etkilenmişti.
- Sahra-Altı Afrika nüfusunun %46'sı günde 1 dolardan daha az gelire yaşamak zorundaydı.
- Kişi başına düşen milli gelir, 1960'ların sonlarındaki orandan daha düşüktü.
- Çatışmalardan etkilenen insanların oranı, Afrika nüfusunun %20'sini oluşturmaktaydı (Abraham, 2003: 15).

Aşağıdaki tablo, AB'nin, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Sahra-Altı Afrika'ya yaptığı kalkınma yardımlarının önemli oranda azaldığını göstermektedir. AB'nin 1990-2000 arasındaki bu yaklaşımı, gelişmişlik düzeyi çok düşük olan Sahra-Altı Afrika ülkelerinin kalkınmalarını olumsuz etkiliyordu.

Tablo 1. Avrupa'dan Kalkınma Yardımı Alan Coğrafi Bölgeler ve Yardım Oranları (%), 1980/81-2000/2001

Bölge	1980-81	1990-91	2000-01
Sahra-Altı Afrika	60,4	59,4	33,6
Kuzey Afrika	6,8	9,8	11,0
Avrupa	3,5	5,0	26,9
Güney ve Orta Asya	17,2	5,5	7,4
Uzakdoğu Asya ve Okyanusya	5,0	5,6	5,9
Ortadoğu	1,7	5,6	4,9
Kuzey, Orta ve Güney Amerika	5,4	9,1	10,3

Kaynak: (Olsen, 2004: 426).

Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi, yukarıda genel hatlarıyla özetlenen Afrika'nın içinde bulunduğu durumun gelişmiş ülkeler için de tehdit unsuru

olduğunu belirterek küreselleşmenin, dünya ekonomisinin entegrasyonu (Baylis & Smith & Owens, 2014: 19) olduğu bilinciyle karşılıklı bağımlılığın önemine vurgu yaptığı konuşmasında Afrika kıtasındaki ülkelerin yanı sıra Kuzey ülkelerinin de dikkatini çekiyordu (Abraham, 2003: 19-20):

“İnsanlığın küçük bir bölümü mevcut zenginliğin büyük kısmını yarattı. Bu zenginlik halen olduğu gibi dar bir çevrede sürdürülemez; dünyanın geri kalanının da bu zenginliğe dâhil edilmesi gerekir. Bu genişlemenin olmaması, gelişmiş ülkelerin ekonomileri için durgunluğa girişten önceki süreci beraberinde getirir.

... NEPAD, Afrika'nın kalkınması için doğal kaynaklara duyulan ilginin sadece Afrika için değil aynı zamanda dünyanın geri kalanı için de hayati olduğunun ve günümüzün küresel ortamında ya birlikte hayatta kalacağımızın ya da birlikte batacağımızın farkına varılmasına dayanmaktadır. Bu, ortak çıkarların ve karşılıklı zorunlulukların yerine getirileceği yeni ve gerçek bir ortaklıktır.”

Zenawi'nin açıklamalarına benzer biçimde AB'nin Kalkınma ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Komisyon Üyesi Louis Michel de 2007'de Afrika-AB ilişkilerini “zorunlu ortaklık” (Tepebaş, 2007) olarak tanımlamaktaydı.

21. Yüzyılda Afrika-Avrupa Birliği İlişkileri

Avrupa Toplulukları Komisyonu, 1997'de Avrupa ile Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleri arasındaki ilişkilere dair Yeşil Belge'yi (Green Paper on relations between the European Union and the ACP countries)⁸ yayınladı. Yeşil Belge'de ACP ülkeleri ile ilişkilerde yeni bir dönemin başlaması gerektiğini tartışan Komisyon, yeni küresel ortamın varlığından bahsederek “sömürge ve sömürge sonrası dönemin geride kaldığını, günümüzdeki politik olarak daha açık uluslararası ortamın, her partnerin sorumluluklarını yerine getirmesine yeterli fırsatı sunduğunu ifade ediyordu (Brown, 2002:190-191).

Avrupa Topluluğu, Yeşil Belge'nin yayınlanmasından üç yıl sonra 2000'de Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleriyle kalkınma ve işbirliğine yoğunlaşan Cotonou Antlaşması'nı⁹ imzaladı. Barış ve güvenlik ortamının tesisinin öneminin¹⁰ vurgulandığı antlaşmada, bu ortamın demokrasi, insan haklarına saygı ve devlet düzeninin istikrara kavuşturulmasıyla sağlanabileceği belirtiliyordu. Bahar da benzer biçimde, istikrar ve güvenlik arasında ilişki kurarak çok zengin doğal

⁸ Green Paper on relations between the European Union and the ACP countries, (20.11.1996), Erişim: 26.11.2014, http://aei.pitt.edu/1206/1/ACP_21st_gp_COM_96_570.pdf.

⁹ ACP-EC Partnership Agreement (Cotonou Agreement), Erişim: 26.11.2014, <http://www.acp.int/content/acp-ec-partnership-agreement-cotonou-agreement-accord-de-partenariat-acp-ce-accord-de-cotonou>.

¹⁰ AB, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Afrika'daki güvenlik ortamıyla yakından ilgilenmektedir. AB'nin 1994'deki Essen zirvesinde, Afrika kıtasındaki çatışmaların önlenmesine yönelik olarak AB ile Afrika arasında yoğunlaştırılmış politik diyalog çağrısında bulunuldu (Landgraf, 1998: 103); aynı çağrı AB'nin 1995 Madrid zirvesi sonunda da yinlendi. AB Bakanlar Konseyi, 1996'da ortak eylemi kabul ederek çatışmalardan etkilenen Afrika'daki Göller bölgesi ülkelerine yardım etmek amacıyla bir özel temsilci atadı (Olsen, 2004: 430-431). AB'nin Afrika'daki çatışmaları önlemeye yönelik girişimleri Artemis operasyonu (Kongo, 2003), Darfur (Afrika Barışa Destek Tesisi'nin oluşturulması kararı, 2004), EUFOR DRC (Kongo Demokratik Cumhuriyeti, 2006), EUFOR Chad/CAR (Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, 2007-2008) ile sonraki yıllarda da devam etti (Olsen, 2014: 251-258).

kaynaklara sahip olan Afrika'nın güvenli bir kıta olmasının, kıtadaki devletlerde siyasal istikrarın oluşmasına bağlı olduğunu ifade ederek siyasal istikrarın, Avrupa ile diğer kıtalara yapılan göç dalgalarının önünü keseceğini ve bölgenin silah tüccarlarının alanı olmaktan çıkacağını (Bahar, 2008) öngörmektedir. Temel stratejilerinden biri "fakirliği azaltmak" olarak tespit edilen Cotonou Antlaşması ile Afrika dâhil gelişmekte olan ülkelerin, ticari anlamda dünya pazarlarına entegre olmaları ve Dünya Ticaret Örgütü'yle uyumlu hale gelmeleri (Turan, 2010) amaçlandı. Bu dönemde AB'nin Lomé sonrası stratejisi çok taraflılık ve bölgeciliğe yönelik yükümlülüklerle uluslararası ekonomide ve uluslararası toplumun doğasında köklü bir değişimi yansıtmaktaydı (Gibb, 2000: 476). Cotonou antlaşmasına göre AB'den kalkınma yardımı almanın bir şartı, rüşvete/bozulmaya karşı mücadeleye öncelik verilmesi, ülkeler, bölgeler ve alt bölgelerle iyi yönetim ve politik diyalogun geliştirilmesiydi. Bu, rüşvetin/bozulmanın ileri seviyelerde olduğu gelişmekte olan ülkelerle işbirliğinin askıya alınabileceği anlamına geliyordu. Cotonou antlaşması aynı zamanda ACP ülkelerinin, AB bölgesine giren uyruklarındaki yasadışı göçmenlerin ilave bürokratik işlemler olmaksızın geri kabulü esasına dayanıyordu (Olsen, 2004: 430).

21. yüzyıl Afrika-AB ilişkilerinin esasları, yukarıdaki gelişmelerle birlikte Afrikalı ve Avrupalı devlet ve hükümet başkanlarının katılımlarıyla 2000-2014 yılları arasında gerçekleştirilen dört ayrı zirvede belirlendi. Bunlar sırasıyla; Kahire zirvesi, Lizbon zirvesi, Tripoli zirvesi ve Brüksel zirvesidir. 54 üyesi bulunan Afrika Birliği ve halen 28 üyesi olan AB arasındaki ilişkilerin genişlemesine ve derinleşmesine katkı sağlayan gelişmeleri sadece bu zirvelerle sınırlamak mümkün değildir. Bu bağlamda önemli olduğu düşünülen diğer gelişmelere, gerçekleştikleri dönem göz önünde bulundurularak değinilecektir.

Kahire zirvesiyle başlayan yeni süreçte Afrikalı ve Avrupalı liderler, günümüzde karşılaşılan sorunlara çözüm bulmanın yanı sıra BM ve diğer önemli uluslararası kuruluşlardaki reformların desteklenmesi, 2050 Afrika'nın Entegre Deniz Stratejisi'nin oluşturulması gibi uluslararası ortamın şekillendirilmesine ve kolektif güvenlik anlayışının güçlendirilmesine yönelik olarak ortak hareket etmeyi öngörmektedirler. Bu bağlamda Afrika-AB ilişkilerindeki kıtasal eğilimin ana unsurları ekonomi, kalkınma, çoğulculuk, iyi yönetim ve politika (Helly, 2013: 137) olarak özetlenebilir.

Kahire Zirvesi

21. yüzyılda Afrika ve Avrupa kıtaları arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve derinleşmesinde 3-4 Nisan 2000'de düzenlenen Kahire zirvesi sonunda imzalanan Kahire Deklarasyonu ve Kahire Eylem Planı önemli yer tutmaktadır. Kahire Eylem Planı'nda sosyal, ekonomik ve politik alanda öngörülen öneriler:¹¹

¹¹ Cairo Declaration and Cairo Plan of Action, TD/B/EX (24)/2, (5 May 2000), UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), p. 2-33, Erişim: 08.12.2014, <http://unctad.org/en/docs/tb24d2.en.pdf>.

- Bölgesel ekonomik işbirliği ve entegrasyon,
- Afrika'nın dünya ekonomisine entegrasyonu,
- Özel sektörün gelişimi ve yatırımlar,
- Kalkınmaya yönelik kaynaklar,
- Altyapı sorunlarının çözümü,
- Araştırma ve teknoloji,
- Yüksek oranlardaki dış borçların azaltılması,
- Uluslararası işbirliği,
- İnsan hakları,
- Demokratik prensipler ve kurumlar,
- İyi yönetim ve hukukun üstünlüğü,
- Sivil toplum,
- Göç ve mülteci sorunlarının önlenmesi,
- Yabancı düşmanlığının engellenmesi,
- Kıtada barışın tesisi; çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü,
- Silahsızlanma ve silahlı yasadışı unsurların terhis ve topluma yeniden entegrasyonu,
- Terörizm,
- Küçük ve hafif çaplı silahlar; kara mayınları,
- Sürdürülebilir kalkınmanın tesisi ve yoksulluğun azaltılması,
- İnsan kaynaklarına yatırım yapılması; eğitim, sağlık, gıda güvenliği, çevresel ve kültürel sorunların önlenmesi, başlık ve alt başlıkları ile açıklanmaktadır.

Kahire'de gerçekleştirilen ilk tarihi zirveden itibaren ortaklık, yaşanan önemli değişimlerle ve diyalog sürecinin kurumsallaşmasıyla güçlendirildi. Demokratikleşme ve reform çabaları artırıldı; çatışma ve kriz durumlarına cevap vermek için çözüm arayışları sürdürüldü. Entegrasyon sürecinin hızlandırılması bağlamında Afrika Birliği Örgütü, Afrika Birliği'ne dönüşürken Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık programı kabul edildi. Bu süreçte AB, büyüklük olarak iki katına çıktı ve entegrasyon derinleşti. Yeni uluslararası ve küresel meydan okumalar ortaya çıktı, küreselleşme hızlandı, dünya artan oranda karşılıklı bağımlılık içine girdi. Bu değişimlere cevap olarak Afrika ve AB arasında işbirliği hızla gelişti ve çeşitlendi. Taraflar, işbirliğine rehber olması için Afrika Birliği Kurucu Yasası (AU Constitutive Act)¹² ve AB Afrika Stratejisi 2005 (The EU Africa Strategy 2005)¹³ gibi politik dokümanlar geliştirdiler. Artık iki komşu için, zengin ve karmaşık tarihleri, kimlikleri ve yenilenen kurumlarıyla yeni ve daha güçlü bir ortaklık kurulmasının zamanı gelmişti (General Secretariat of the Council, 2011: 16-17).

¹² Constitutive Act of the African Union, (11th July 2000), Erişim: 01.12.2014, http://www.au.int/en/sites/default/files/Constitutive_Act_en_0.htm.

¹³ EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development, Commission of the European Communities, COM (2005) 489 final, (12.10.2005), Erişim: 01.11.2014, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0489&from=EN>.

AB'nin Afrika Stratejisi'nde AB, iki kıta arasındaki ilişkileri, sadece ekonomik boyut ile sınırlandırmadığını, daha geniş perspektif ile değerlendirdiğini "Afrika'nın kalkınmasının, AB'nin siyasi önceliği olduğu" vurgusu ile ifade etmektedir. Afrika Stratejisi,

- Kıtada iyi yönetimin, hukukun üstünlüğünün, barış ve güvenliğin kalıcı olarak tesis edilmesi,
- Ticaret, karşılıklı bağımlılık ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesi için bölgesel entegrasyonun gerekliliği,
- Afrika'nın Milenyum Kalkınma Hedeflerine (Millennium Development Goals-MDGs) ulaşması; sağlık, eğitim ve gıda güvenliği gibi temel sorunlarına daha fazla destek verilmesinin gerekliliği prensiplerine dayanmaktadır (Tepebaşı, 2007).

Lizbon Zirvesi

İki kıta arasındaki ilişkileri derinleştiren önemli gelişmelerden biri de 2007'de gerçekleştirilen Lizbon zirvesidir. AB'ye üye 27 ülke ve 53 Afrika ülkesinden gelen liderler ya da temsilcilerinin katıldıkları zirvede Afrika-AB ortaklığının düzenlenmesine yönelik olarak Afrika-AB Ortak Stratejisi (The Joint Africa-EU Strategy-JAES) onaylandı ve 2008-2010 Yılları Eylem Planı belirlendi (CRI, 2007).

Ortak Strateji'de ortaklığın temeli, yaşanan süreç, ortak vizyon, prensipler ve hedefler açıklanmakta; Afrika ve Avrupa'nın tarihsel, kültürel, coğrafi ve ortak geleceğinin yanı sıra insan hakları, özgürlük, eşitlik, dayanışma, adalet, hukukun üstünlüğü ve demokrasi gibi ortak değerlerle birbirine bağlı oldukları belirtilmektedir (General Secretariat of the Council, 2011: 15).

Ortak Strateji'nin amacı, Afrika-AB ilişkilerini güçlendirilmiş politik ortaklık ve zenginleştirilmiş işbirliği ile stratejik seviyeye çıkarmaktır. Strateji'de ortaklığın ortak değerler, ortak çıkarlar ve ortak hedefler konusunda Afrika-Avrupa konsensüsü temelinde sürdürüleceği belirtilmektedir. İki kıta arasındaki ortaklık, ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın teşviki ile barış, güvenlik, zenginlik, dayanışma ve insana saygıyı birlikte yaşatacaktır. Ortak Strateji'de Afrika ve AB arasındaki ortaklığın, her alanda somut ve ölçülebilir çıktılarla sonuçlanacağı; kısa süreli başarılı eylem planları uygulamaları ve güçlendirilen politik diyalog ile uzun dönemli bir çerçeve sağlanacağı öngörülmektedir.

Ortaklık Afrika'nın birliği, Afrika ve Avrupa arasındaki karşılıklı bağımlılık, ortak sahiplik ve sorumluluk, insan haklarına, demokratik prensiplere, hukukun üstünlüğüne saygının yanı sıra kalkınma hakkı prensibi ile sürdürülecektir. Ortaklığın, karşılıklı işbirliği ve küresel konulara yönelik yük paylaşımı, karşılıklı hesap verme, dayanışma ve karşılıklı güven, eşitlik, insan güvenliği, uluslararası hukuk ve anlaşmalara saygı, cinsiyet eşitliği ve ayrımcılığa karşı olma anlayışı ile yönetilmesi benimsenmiştir. AB'nin, Afrika ile yeni geliştirdiği ilişkilerde geçmişte

olduğu gibi baskın taraf (Oliver, 2011: 65) olarak görünmekten kaçındığı belirtilebilir.

Uzun dönemli stratejik ortaklığın dört temel hedefi bulunmaktadır (General Secretariat of the Council, 2011: 19). Bunların ilki, sorunlara ortak ilgi göstererek Afrika-AB siyasi ortaklığını güçlendirmektir. Bu, küresel meydan okumalara karşı kurumsal bağları güçlendirmeyi, özellikle barış ve güvenlik, göç ve kalkınma ile temiz çevreyi kapsamaktadır. İkincisi, barış, güvenlik, demokratik yönetim, insan hakları, temel hak ve özgürlükler, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek; Afrika'da endüstrileşme, bölgesel ve kıtasal entegrasyon; tüm Afrika ülkelerinde 2015 yılı itibarıyla Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşmak olarak belirtilmiştir. Üçüncü hedef, etkin ve çok taraflı sistemin teşvik edilmesi; BM ve diğer önemli uluslararası kuruluşlardaki reformların desteklenmesi; insan hakları, göç, adil ticaret konularının yanı sıra HIV/AIDS, sıtma, tüberküloz ve diğer salgın hastalıklar ile iklim değişikliği; enerji güvenliği; terörizm, kitle imha silahları ile küçük ve hafif çaplı silahların yasadışı yayılmasının önlenmesi ile ilgilidir. Dördüncü hedef, geniş tabanlı ve çok insana ulaşmaya olanak sağlayan ortaklığı tesis etmek ve desteklemek olarak belirlenmiştir. Afrika ve AB, devlet dışı aktörleri¹⁴ kalkınma, demokrasinin inşası, çatışma önleme ve çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde aktif rol oynamalarını sağlayacak biçimde güçlendirmeyi öngörmektedir.

Zirvede kabul edilen Afrika-AB Ortak Stratejisi Birinci Eylem Planı'nda (2008-2010) sekiz öncelikli işbirliği alanı (Africa-EU Partnership, 2014) belirlendi. Bunlar:

- Barış ve güvenlik,
- Demokratik yönetim ve insan hakları,
- Bölgesel ekonomik entegrasyon, ticaret ve altyapı,
- Milenyum kalkınma hedefleri,
- İklim değişikliği,
- Enerji,
- Göç, hareketlilik ve istihdam,
- Bilim, bilgi toplumu ve uzaydır.

Gelişmiş ülkelerin liderlerinin, geliştirmekte olan ülkeleri kalkındırmaya yönelik üstlendikleri yükümlülükler çerçevesinde belirlenen, AB'nin Afrika Stratejisi'nde ve Afrika-Avrupa Birliği öncelikli işbirliği alanlarında da yer alan Milenyum Kalkınma Hedeflerinin üzerinde durulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Milenyum Kalkınma Hedeflerinde ulaşılan sonuçlar, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze kadar geçen süre içinde Afrika'nın kat ettiği mesafenin anlaşılmasına ve dünyanın geliştirmekte olan diğer bölgeleri ile karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Kıtada Sahra-Altı Afrika'nın gelişmişlik düzeyi, Kuzey

¹⁴ Ortak Strateji'de devlet dışı aktörlerden i) özel sektör, ii) ticari birlik kuruluşları gibi ekonomik ve sosyal ortaklar, iii) ulusal karakteristikteki sivil toplum anlaşılmaktadır (General Secretariat of the Council, 2011: 20).

Afrika ortalamasının gerisinde kaldığından bu çalışmada Sahra-Altı Afrika'nın verileri incelenmiştir. Milenyum Kalkınma Hedefleri bağlamında Sahra-Altı Afrika'da günde 1,25 Doların altında çalışanların 1991'de %57 olan oranı, 2015'de %36'ya düşmüştür. Yetersiz beslenen insanların 1990-92 döneminde %33 olan oranının, 2014-2016 döneminde %23 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Temiz içme suyuna ulaşabilenlerin 1990'da %48 olan oranı 2015'de %68'e yükselmiştir. Gelişmiş sağlık kuruluşlarına erişebilenlerin 1990'da %24 olan oranının 2015'de %30'a yükselmesi beklenmektedir. İlkokula kayıt olan çocukların oranı 1990'da %52 olmasına karşın bu oran günümüzde %80 olarak gerçekleşmiştir. Kızlarda 15-24 yaş arası okuryazarlık oranı 1990'da yaklaşık %58 olmasına karşın bu oranın 2015'de %70'e yükselmesi öngörülmektedir (The Millenium Development Goals Report, 2015).

Yukarıdaki veriler, Afrika'nın Milenyum Kalkınma Hedeflerine yönelik gelişme kaydettiğini göstermesine rağmen sağlanan ilerleme, dünyanın gelişmekte olan diğer bölgelerinin genel olarak gerisinde kalmaktadır (Bu veriler esas alındığında Sahra-Altı Afrika, sadece temiz içme suyuna ulaşmada gelişmekte olan bölgeler arasında yer alan Okyanusya bölgesinden daha yüksek oranda gelişme kaydedebilmiştir. Okyanusya bölgesinde temiz içme suyuna ulaşanların 1990'da %50 olan oranı 2015'te %56'da kalmıştır.). Bir başka ifadeyle gelişmiş ülkelerin desteklerine rağmen Afrika yeterince gelişme sağlayamamaktadır.

Tripoli Zirvesi

29-30 Kasım 2010 tarihlerinde Libya'da düzenlenen Afrika-AB zirvesi, BM'nin New York'taki Milenyum Kalkınma Hedefleri yüksek düzeyli toplantısından iki ay sonra ve iklim değişikliğine ilişkin Cancun konferansından birkaç gün önce düzenlenmesi nedeniyle zamanlama bakımından önemli sayılabilecek bir gelişme olarak Afrika ve AB'nin stratejik ilişkilerinin güçlendirilmesine önemli bir fırsat sağladı (Africa-EU Partnership, 2010).

Her iki kıtanın devlet ve hükümet başkanlarının üzerinde uzlaştıkları ve kabul ettikleri İkinci Eylem Planı (2011-2013)¹⁵, JAES önceliklerinin uygulanması için bir çerçeve sağlamaktadır. AB ve Afrika Birliği komisyonlarının planın uygulanmasında aktif rol oynamaları öngörülmektedir. İkinci Eylem Planı'nda, karşılıklı bağımlılık kapsamında Birinci Eylem Planı'nda belirlenen sekiz ortaklık alanına yoğunlaşma hedeflendi (General Secretariat of the Council, 2011: 57-70).

Zirvede taraflar Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin (African Peace and Security Architecture-APSA)¹⁶ operasyonelleşmesini kararlaştırdılar. Buna yönelik

¹⁵ Tripoli Declaration 3rd Africa-EU Summit (Annex), 17452/10, (3 December 2010), Council of the European Union, p.2.

¹⁶ APSA hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karagül, S. ve Arslan, İ., (2014), "Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtalar Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi", *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl:10, Sayı: 19, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, ss.57-98.; Engel, U. & Porto, J. G. (ed.), (2010), *Africa's New Peace and Security Architecture. Promoting Norms, Institutionalizing Solutions*, Ashgate Publishing Company, USA.

olarak Afrika'daki bölgesel kuruluşlarla işbirliği geliştirilecektir. Taraflar, Afrika'daki barışa destek operasyonları için sürdürülebilir ve esnek fon sağlanmasının önemi konusunda uzlaşma sağladılar. Zirvede Afrika Amani tatbikatlarına öncelik verilmesi, devam eden çatışmaların önlenmesi için gerekli olan alanlara müdahil olunması, BM de dâhil olmak üzere uluslararası kuruluşlarla politik diyalogun güçlendirilmesi kararlaştırıldı. İlave olarak iklim değişikliği, kapsamlı ve organize suç ve terörizm gibi ulus aşırı güvenlik tehditlerine karşı işbirliği geliştirilmesi yaklaşımı benimsendi.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonelleşmesi ile doğrudan ilişkili olan bir yapılanma da Afrika Barışa Destek Tesisi'dir (African Peace Facility-APF). Barış ve güvenliğin, sürdürülebilir kalkınma için ön koşul olarak kabul edilmesi üzerine AB, Afrika barış ve güvenlik gündemini desteklemek amacıyla 2004'de Afrika Barışa Destek Tesisi'nin oluşturulmasına karar verdi. Burada önemine binaen APF'nin üzerinde durulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. APF'nin oluşturulması ile ilgili ilk talep, Afrika Birliği devlet ve hükümet başkanları tarafından Temmuz 2003'de Maputo'da düzenlenen zirvede gündeme getirildi (Hexel & Eisenblatter & Schilder, 2005: 45). Talep, çatışma durumlarında Afrika barışı koruma unsurları için destek mekanizması oluşturulmasına yönelik bir Afrika girişimiydi. Bu enstrüman, gözlemci gücünden barışa zorlama operasyonlarına kadar geniş bir yelpazede Afrika liderliğinde yürütülecek barışa destek operasyonlarının harcamalarını karşılamaya yönelik olarak Nisan 2004'de operasyonel hale geldi. APF, Haziran 2002'de Kananaskis/Kanada'da düzenlenen G8/Afrika Birliği'nin barışa destek operasyonları için kapasitesini geliştirmeye yönelik Afrika Eylem Planı¹⁷ kapsamında görülmelidir. Plan, Afrika ülkelerinin çatışma önleme konusunda daha etkili işbirliğini güçlendirmeye ve desteklemeye yöneliktir.

Kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde APF, barış ve güvenlik alanında Afrika-AB ortaklığının önemli bir uygulama vasıtası oldu. Bu kanaldan Afrika'ya 1,2 milyar Euro'dan daha fazla kaynak aktarıldı (European Commission, 2014: 4-7). Bu, Afrika Birliği'nin ve Afrika'daki Bölgesel Ekonomik Toplulukların/Mekanizmaların (Regional Economic Communities/Regional Mechanisms (RECs/RMs) barış ve güvenlik alanındaki rollerini güçlendirmeye olanak sağladı. APF, Afrika Birliği ve Bölgesel Ekonomik Topluluklara 2013'de de barış ve güvenlik alanındaki desteğini sürdürdü. APF fonları üç ayrı kategoride gerçekleşti:

- Afrika liderliğinde gerçekleştirilen barış ve güvenlik operasyonları,
- Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonelleştirilmesi,
- Erken Uyarı Mekanizması (Early Response Mechanism-ERM) kapsamında yürütülen faaliyetlerin desteklenmesi.

¹⁷ G8 Afrika Eylem Planı için bkz. Kananaskis Summit-2002, G8 Africa Action Plan, Erişim: 01.12.2014, http://www.g8.fr/evian/english/navigation/g8_documents/archives_from_previous_summits/kananaskis_summit_-_2002/g8_africa_action_plan.html

APF kapsamında 2013'de Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mali'deki operasyonlara destek sağlandı. Afrika Birliği'nin Somali Misyonu'na (Afrikan Union Mission in Somalia) taahhütlerin toplamı yaklaşık 200 milyon Euro tutarındadır. APF, Afrika liderliğinde Mali'de yürütülen Uluslararası Destek Misyonu'na (African-led International Support Mission to Mali-AFISMA), misyonun liderliği BM'ye geçmeden önce 28 milyon Euro sağladı. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Barışın Desteklenmesi Misyonu (Mission for the consolidation of peace in the Central African Republic-MICOPAX), Afrika liderliğinde Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Uluslararası Destek Misyonu'na (African-led International Support Mission in Central African Republic-MISCA) dönüştüğünde APF yeni misyon için 50 milyon Euro tutarında destek taahhüdünde bulundu (European Commission, 2014: 4).

İki kıta arasında güvenlik alanında geliştirilen ortaklık kapsamında bir başka önemli gelişmeye 2013'de tanık olundu. AB'den uzmanlar, Addis Ababa'daki Afrika Birliği merkezinde 28 Ekim-1 Kasım 2013 tarihleri arasında tecrübe paylaşmak ve 2050 Afrika'nın Entegre Deniz Stratejisi (2050 Africa's Integrated Maritime Strategy-2050 AIM Strategy)¹⁸ konusunda işbirliği alanlarını tespit etmek üzere bir toplantı düzenlediler. Üç koramiralden (Patrick Hebrard, Anthony Dymock ve Fernando del Pozo) oluşan heyet, 2050 Afrika'nın Entegre Deniz Stratejisi Görev Gücü ile birlikte çalışarak Afrika'nın iç sularda, denizlerde ve okyanusta karşılaştığı tehditleri bertaraf etmeye yönelik görüş alışverişinde bulundu. Taraflar 2050 Afrika'nın Entegre Deniz Stratejisi'nin ve Eylem Planı'nın etkinlikle uygulanmasının Afrika halklarının yararına olacağı konusunda uzlaştılar ve denizcilikle ilgili analizler, stratejiler ve çözümler üretecek Uluslararası Akıllı Kalemler (Wise Pens International) misyonunu oluşturdular (African Union, 2013).

Tripoli zirvesinde, Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (Economic Partnership Agreements (EPAs)) ile ilgili ortak endişelere çözüm bulmak amacıyla uygun düzeyde politik diyaloga dâhil olunması kararlaştırıldı. İlave olarak, AB-Afrika ticaret anlaşmalarının Afrika ülkelerinin ekonomilerine etkisini ve boyutlarını değerlendirmek üzere görüş ve bilgi alışverişinde bulunulması yaklaşımı benimsendi. Bu bağlamda iç pazarlar, finansal hizmetler ve tecrübe paylaşımı alanlarında işbirliğinin güçlendirilmesi öngörülmektedir. Ham maddelerle ilgili işbirliği hakkında diyalog geliştirilmesi çabaları devam etmektedir. Zirvede kapasite inşası, yönetim, altyapı, yatırım, coğrafi bilgi, yetenek, maden kontratlarında açıklık konularında işbirliği yapılması kabul edildi. Taraflar uzay uygulamaları gibi bilgi ve iletişim teknolojileri konularında işbirliğini yoğunlaştırmayı taahhüt ettiler.

¹⁸ 2050 Afrika'nın Entegre Deniz Stratejisi için bkz. 2050 Africa's Integrated Maritime Strategy-2050 AIM Strategy, Erişim: 30.11.2014, http://pages.au.int/sites/default/files/2050%20AIM%20Strategy%20%28Eng%29_0.pdf.

Afrika Toprak Politikası Rehberi (African Land Policy Guidelines)¹⁹ uygulamalarını hızlandırmak konusunda işbirliğinin geliştirilmesine karar verilen zirvede, süratli iklim değişikliği sağlamaya yönelik projeler ve girişimler için Avrupalı liderlere taahhütlerine istinaden 7,2 milyar Euro tahsis etmeleri çağrısında bulunuldu. 100 milyon Afrikalıya modern ve sürdürülebilir enerji hizmetlerinin ulaştırılmasının sağlanması, Afrika içinde ve Afrika-Avrupa arasındaki elektrik iletimi kapasitesinin iki katına çıkarılması, Afrika'daki doğal gaz kullanımının iki katına çıkarılması, Afrika'nın Avrupa'ya gaz ihracatının artırılması, Afrika'da yenilenebilir enerji kullanımının ve Afrika'daki tüm sektörlerde enerji etkinliğinin geliştirilmesi kabul edilen önemli kararlardı.

Zirvede JAES bağlamında 1 milyar Euro Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi için; 1 milyar Euro da yiyecek tesisleri için tahsis edildi. Seçim gözlemcilerinin eğitimi, Afrika'daki yatırım projeleri, diaspora ağının oluşturulması, 2,5 milyon insanın sürdürülebilir enerjiye ulaşması için belirlenen 2 milyar Euro'nun 168 milyon Euro'luk bölümünün tahsis edilmesi sağlandı. Bu zirvede ayrıca Ortak İklim Değişikliği Deklarasyonu onaylandı ve Afrika'daki bilim ve teknolojinin desteklenmesine yönelik olarak Afrika araştırma ödülleri belirlendi.²⁰

Liderlerin katılımıyla gerçekleştirilen zirvelerin yanı sıra iki kıta arasında gerçekleştirilen ve önemli olduğu düşünülen diğer faaliyetler bağlamında Avrupa-Afrika İş Forumu, her iki kıtadan firma yetkililerinin yatırımlar konusunda görüş alışverişinde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Avrupa Parlamentosu ve Pan-Afrika Parlamentosu delegasyonlarının bir araya gelmesi, işbirliğinin geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmesine katkı sunmaktadır. II. Afrika-Avrupa Gençlik zirvesi, 2007'deki başarılı Lizbon deneyiminden sonra, Avrupa Gençlik Merkezi ve Afrika Konseyi Kuzey Güney Merkezi tarafından düzenlenmektedir.²¹ Gençlik zirvesi, genç katılımcılara Afrika-Avrupa işbirliği ve stratejik ortaklığının geliştirilmesine yönelik olarak katılım ve düşüncelerini ifade etme olanağı sağlamaktadır (Africa-EU Partnership, 2010). Yükseköğrenimle ilgili yapılacak bir çalışma, Afrika, Pasifik ve Karayipler bölgelerinden üniversiteleri bir

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. African Union & African Development Bank & Economic Commission for Africa, (2010), *Framework and Guidelines on Land Policy in Africa*, AUC-ECA-AdDB Consortium, Addis Ababa Erişim: 09.12.2014, http://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/fg_on_land_policy_eng.pdf.

²⁰ Joint Africa EU Strategy Action Plan 2011-2013, (2010), p.7, Erişim: 26.12.2014, http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/03-jeas_action_plan_en.pdf

²¹ Kuzey-Güney Merkezi Gençlik İşbirliği Programı'nın hedefi; gençler ve gençlik organizasyonları için eğitim ve kapasite yaratmak, politika oluşturulması ve karar alma süreçlerine katılımlarını sağlamaktır. Gençlik İşbirliği Programı'nın üç boyutu bulunmaktadır. İlki, Avrupa Arap ve Akdeniz boyutudur (Euro, Arab and Mediterranean dimension). 2014'de geliştirilen bu programda demokratik süreçlere katılıma yönelik kapasite yaratmaya yoğunlaşmaktadır. Diğerleri ise; Gençlik ve Küresel Vatandaşlık üzerine Üniversiteler Ağı (Network of Universities on Youth and Global Citizenship) ile Elektronik Kaynak Merkezi'nin eğitim faaliyetlerini içeren Afrika-Avrupa Gençlik İşbirliği'dir (Africa-Europe Youth Co-operation). North-South Centre of the Council of Europe, *10th AFRICA-EUROPE Training Course for Youth Organisations*, Erişim: 23.11.2014, http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Source/Youth/Call_for_participants_10th_AECT.pdf.

araya getirecektir. İlave olarak Afrika gezici sanat gösterisi diğer çabaları destekleyici özelliktedir.

Bu dönemde sadece Afrika'yı değil, genel olarak uluslararası toplumu meşgul eden bir başka gelişme "Arap Baharı" olarak bilinen ve kıtada özellikle Tunus, Libya ve Mısır'da tanık olunan kitlesel muhalif hareketlerdi. Bu çalışmanın kapsamı Afrika-AB ilişkileri ile sınırlandırıldığından Arap Baharı, AB ve Afrika Birliği'nin izlediği politikalar bağlamında incelenecektir. 17 Aralık 2010'da Tunus'ta patlak veren olayların devamında Kuzey Afrika'da kitlesel gösteriler ve sivil itaatsizlik kampanyaları yaygınlaştı. Bunun sonucunda Tunus, Libya ve Mısır devlet başkanları görevlerinden uzaklaştırıldılar. Libya'da politik değişim, dış askeri müdahalenin sağladığı destekle gerçekleşti. AB ve Afrika Birliği'nin Arap Baharı'na tepkileri farklı oldu; AB üyesi ülkelerin izledikleri politikalar da AB ile uyumlu değildi.

AB, Arap Baharı'na süratli tepki gösteremedi. Bunun aksine BM Güvenlik Konseyi'nin Libya krizine tepkisi hızla ve uzlaşıyla gerçekleşti, akabinde 19 Mart 2011'den itibaren NATO Libya'ya askeri müdahalede bulundu. AB ise üye ülkeler arasındaki fikir ayrılıkları nedeniyle ortak bir tutum belirleyemedi (Mercan, 2012). Yüksek temsilci Catherine Ashton ve Avrupa Komisyonu, gelişmeler bağlamında Demokrasi ve Paylaşılan Zenginlik için Güney Akdeniz'le Ortaklık (A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with Southern Mediterranean) başlıklı ortak bildiriye Tunus'taki olayların başlamasının ardından iki aydan fazla bir süre geçtikten sonra 8 Mart 2011'de yayımladılar. Değişen Komşuluğa Yeni Cevap: Avrupa Komşuluk Politikasının Gözden geçirilmesi (A new Response to a changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy) başlıklı bildirinin tarihi ise 25 Mayıs 2011'di (Yiğit, 2012).

Avrupa Birliği, tepki göstermekte gecikmesinin yanı sıra Mısır ve Tunus'taki hareketlerde yanlış pozisyon almak ve pasif kalmakla da eleştirildi. Olayların başında rejim yanlısı tavır takınılması, birliğin bölgedeki imajını zedeledi. Libya'da ise, oluşan bu algıya karşın muhalif gruplar desteklenmesine rağmen, Fransa ve İngiltere'nin askeri operasyon yanlısı olmaları, Almanya ve İtalya'nın çekimser kalmaları (Sorus, 2014), AB'nin dış politikada uyum sorununu yeniden gündeme getirdi.

AB üyesi ülkelerin tutumlarındaki farklılık ulusal çıkarlarından ve bu bağlamda bölge ülkeleri ile geliştirdikleri ikili ilişkilerden kaynaklanmaktaydı. Bu ülkelerin, bölge ülkelerine sağladıkları kalkınma yardımları, ikili ilişkilere ait ipuçları vermektedir: Fransa; Tunus, Mısır ve Libya'ya Arap Baharı'nın öncesinde, 2009-2010'da, AB'den daha fazla kalkınma yardımı sağlıyordu. Almanya aynı dönemde Libya ve Mısır'a; diğer AB ülkelerinden İspanya Tunus'a; İngiltere ise Libya'ya AB'den daha fazla kaynak aktarıyordu (Witney and Dworkin, 2012). Bu durum, AB dış politikalarının uyumlaştırılmasını zorlaştırmaktaydı. AB içinde uzlaşma sağlanmasa da Libya krizinde askeri müdahale konusunda ortak tutum takınan

İngiltere ve Fransa, Libya'daki performansları karşılığında Shell, BP, Eni ve Total'in sözleşmelerinin devamına ilişkin ayrıcalık kazandılar (Mercan, 2012).

AB, Arap Baharı'nı, çevresinde dost ve istikrarlı ülkelerden oluşan bir kuşak oluşturma stratejik hedefine sahip "Avrupa'nın Komşuluk Politikası" bağlamında değerlendirmektedir. Komşuluk Politikası'nın başarılı olabilmesi için AB yetkilileri, Mayıs 2011'den itibaren geçiş sürecindeki Kuzey Afrika ülkelerine ziyaretler gerçekleştirerek yeni yönetimlere ekonomik ve siyasi destek sağladılar. AB, 16 Aralık 2011 tarihli AB'nin Arap Baharı'na cevabı (The EU's response to the Arab Spring²²) başlıklı açıklamasında Güney Akdenizli komşuları ile ilişkilerinde yeni bir yaklaşım belirlemek zorunda olduğunu vurguladı.

Afrika Birliği ise, AB'nin aksine Tunus, Libya ve Mısır'daki olaylara oldukça süratli reaksiyon göstererek tutumunu erkenden belirledi. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi "demokrasi için yasal talepleri" destekleyerek Libya'daki sivillere karşı uluslararası hukukun ihlal edilmesini ve uygulanan şiddeti kınadı. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, 15 Ocak 2011'deki toplantısında göstericilere karşı aşırı güç kullanılmasını kınayarak Tunus halkı ile dayanışma içinde olduğunu açıkladı; Konsey, Mısır'daki olaylara ilişkin olarak 260. oturumunda benzer ifadeler kullandı. Barış ve Güvenlik Konseyi, Tunus ve Mısır'ın aksine Libya'da isyancıların tarafını tutmadı. Bunda Kaddafi'nin, Afrika'nın entegrasyonunda göstermiş olduğu çabanın ve rolün önemi olduğu ifade edilebilir. Afrika Birliği'nin Libya'daki Yüksek Düzeyli Komitesi, 10 Mart 2011'de Libya'ya askeri müdahaleyi reddetti ve muhalifleri Kaddafi'yle görüşmeye davet etti. Afrika Birliği 25 Mayıs'ta askeri müdahaleye karşı olduğunu vurgulayarak NATO hava saldırılarının durdurulması çağrısında bulundu. Birlik, Tunus ve Mısır'daki olayları genel olarak desteklemesine rağmen, Libya'da müdahale yapılmamasını isteyerek açıkça olmasa da Kaddafi'nin yönetimde kalmasını destekledi (Eriksson & Zetterlund, 2013: 38-42).

Afrika Birliği'nin kıtadaki gerçekleri dikkate alan politikasının hukuki, ekonomik ve siyasi nedenleri vardı: Afrika Birliği Anayasası'na göre, hükümetlerin yasal olmayan yollardan değiştirilmesi kabul edilmemesine rağmen; Tunus, Mısır ve Libya'daki olaylar halk tarafından gerçekleştiriliyordu. Afrika Birliği Anayasası, demokratik yollardan seçilmiş hükümetlere karşı yapılan müdahalelere yönelik uygulamalara açıklık getiriyor ancak, halk hareketlerine karşı neler yapılacağını tam olarak belirtmiyordu. Afrika Birliği bütçesinin önemli oranda kuzeydeki Arap ülkeleri tarafından karşılanması, Afrika Birliği'nin Arap Baharı'nda hareket yeteneğini sınırlayan bir başka önemli etkendi. Mısır, Libya ve Cezayir'in her biri, yıllık olarak %15 oranında, Afrika Birliği'nin genel bütçesine katkı sağlıyorlardı (Williams, 2011: 12). İlave olarak, Afrika Birliği, kıtadaki güvenlik sorunlarını bölgesel düzeyde kurulan ekonomik topluluklarla çözümlenmeye çalışıyor; diğer

²² Ayrıntılı bilgi için bkz. The EU's response to the 'Arab Spring', (16 December 2011), Erişim: 14.12.2014, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-918_en.htm, European Commission, Brussels.

bölgelerin aksine Kuzey Afrika'da fonksiyonel bir bölgesel ekonomik topluluğun olmaması Afrika Birliği'nin işlerini daha da zorlaştırıyordu (Zounmenou, 2012: 20).

Brüksel Zirvesi

Afrika Birliği Başkanı, Afrika Birliği Komisyon Sözcüsü (Chairperson), Avrupa Konseyi Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ile Afrika ve AB devlet ve hükümet başkanları 2-3 Nisan 2014'de Brüksel'de "İnsana, Refaha ve Zenginliğe Yatırım" temalı toplantıda gelecek yıllarda Afrika-AB Ortak Stratejisi'ni geliştirmeyi taahhüt ettiler. Katılımcılar, 2007'de Lizbon zirvesinde kabul edilen vizyon, değerler ve prensiplere bağlılıklarını ifade ettiler.

4. Afrika-AB zirvesinde Ortak Strateji uygulamalarının, Afrika ve Avrupa'nın yanı sıra küresel ölçekteki gelişmeler ve edinilen deneyimler ışığında geliştirilmesi gerektiği kabul edildi. Taraflar, 2014-2017 dönemini sonuç odaklı yaklaşımla kıta-kıta işbirliği çerçevesinde geliştirmeyi kararlaştırdılar. Bu bağlamda politik diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi kabul edildi. Taraflar arasındaki zirveler, Kahire zirvesinde kabul edilen Afrika-AB ortaklığı çerçevesinde bakanlık düzeyinde toplantılar, iki komisyon arasında heyetler arası toplantılar, Barış ve Güvenlik Konseyi ile Politika ve Güvenlik Komitesi arasında gerçekleştirilecektir.²³

4. zirvede 2014-2017 döneminde Ortak Strateji'nin uygulamasına yönelik olarak öncelik verilen alanlar: Barış ve güvenlik; demokrasi, iyi yönetim ve insan hakları; insani gelişim; kalıcı ve kapsamlı kalkınma ile kıtasal entegrasyon; küresel ve güncel konular olarak belirlendi (Africa-EU Partnership, 2014).

Barış ve güvenlik alanında stratejik hedef: insan güvenliğine katkıda bulunarak ve kırılganlığı azaltarak barışçıl, güvenli bir çevre oluşturmak; politik istikrarı, etkili yönetimi teşvik etmek; kalıcı ve kapsamlı büyümeyi sağlamak olarak tespit edildi. Bu bağlamda Afrika'daki barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı uluslararası sorunları tartışarak çözmek; barış, adalet ve uzlaştırmaya yönelik çabalarda sonuca ortak yaklaşımlar uygulayarak ulaşmak ve her alanda politik diyalogu geliştirmek yaklaşımı desteklenecektir. Bu tür işbirliği özellikle Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi ile AB Politika ve Güvenlik Komitesi arasında gerçekleştirilecektir. İlave olarak, Afrika Ani Müdahale Gücü'nün (African Standby Force-ASF) ve hareket yeteneğinin geliştirilmesi desteklenecek, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin operasyonel kapasitesi güçlendirilecektir (Olsen, 2002: 324).

Kriz önleme, barışın inşası ve çatışma sonrası yeniden yapılanmaya yönelik olarak Afrika'nın kurumsal kapasitesinin desteklenmesinin kararlaştırıldığı zirvede AB ve Afrika'nın yanı sıra Bölgesel Ekonomik Topluluklar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi; BM ile çatışma önleme ve barışa destek faaliyetlerinin planlanması ve icrasına yönelik koordinasyonun geliştirilmesi konusunda uzlaşma sağlandı. Taraflar, güvenlik sektörünün reformu konusundaki

²³ Fourth EU-Africa Summit, Roadmap 2014-2017, (2-3 April 2014), p. 1-2.

çabaların desteklenmesini, barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin işbirliğinin insan hakları boyutunun güçlendirilmesi gerektiğini kabul ettiler. Zirvede Afrika liderliğinde yürütülen barışa destek operasyonları için Afrika barış ve güvenlik çabalarının mali açıdan sürekliliğini sağlamaya yönelik olarak Afrika'dan ve uluslararası toplumdan kaynak akışının güçlendirilmesi konusu, üzerinde durulan bir başka önemli ayrıntı olarak öne çıktı.

İyi yönetim ve insan hakları alanında stratejik hedef; siyasi istikrar ve etkili yönetimle sürdürülebilir ve kapsamlı kalkınmayı sağlayarak hukukun üstünlüğünü, insan haklarına saygıda şeffaflığı, demokratik ve hesap verilebilirliği güçlendirmek olarak belirlendi. Bu alan kapsamında taraflar, Afrika ve Avrupa'da insan haklarının savunulmasını, Afrika İnsan Hakları Yılı 2016'yı başarılı kılmak için birlikte çalışılmasını, Afrika Yönetim Mimarisinin bir bütün olarak fonksiyonelleşmesinin desteklenmesini kabul ettiler.

Zirvede insani gelişim başlığı altında Göç ve Hareketliliğe İlişkin Ortak Deklarasyon (Joint Declaration on Migration and Mobility) ile 2014-2017 sürecinde uygulanacak Eylem Planı kabul edildi. Bu bağlamda “bilim, teknoloji ve yenilik”, “yüksek eğitim”, “insan hareketliliği, göç ve istihdam”, işbirliği yapılacak kritik alanlar olarak belirlendi. Sürdürülebilir ve kapsamlı kalkınma ve büyüme ile kıtasal entegrasyon alanında stratejik hedef, yoksulluğu azaltan, uygun iş olanakları yaratan, özellikle kadınların ve gençlerin girişimcilik potansiyelini harekete geçiren özel sektörün gelişmesini cesaretlendirmek; altyapıyı güçlendirerek ve yatırımı hızlandırarak kıtasal entegrasyon sürecini desteklemek ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek olarak tespit edildi. Bu bağlamda kritik işbirliği yapılacak alanlar; özel yatırım, altyapı ve kıtasal entegrasyon ile tarım ve besin güvenliğidir.

Zirvede küresel ve yeni ortaya çıkan konular bağlamında “iklim değişikliği ve çevre”, “2015 sonrası kalkınma gündemi”, “küçük ve hafif çaplı silahlar ile kitle imha silahlarının yayılması ve konvansiyonel silahların transferi”, BM sisteminin daha etkin olmasını ve reformunu öngören “uluslararası yönetim sisteminin reformu” işbirliği yapılacak kritik alanlar olarak öne çıktı. 4. Afrika-AB zirvesi kapsamında düzenlenen 5. Afrika-AB İşadamları Forumu sonunda yayımlanan ortak deklarasyonda ise Afrika ve AB'nin geleceklerinin ortak olduğu, tarafların karşılıklı yararına uygun olarak uzun vadeli tutum sergilenmesinin gerektiği, AB ve Afrika'nın iş alanında eşit ortaklar olarak çalışacakları vurgulandı (EU-Africa Business Forum, 2014: 1).

AB'nin, 2007 Lizbon zirvesinden itibaren Afrika'ya yaptığı resmi kalkınma yardımı tutarında artış olduğu gözlenmektedir. Birliğin 2007-2013 yılları arasında kıtaya yaptığı resmi kalkınma yardımı toplamı 141 milyar Euro'dur. Bu tutar, belirtilen dönemde resmi kalkınma yardımı olarak AB'nin en fazla katkıda bulunduğu kıtanın Afrika olduğunu göstermektedir (Africa-EU Partnership, 2015).

Sonuç

Afrika, 1950'lerden itibaren birbirine paralel iki önemli süreç yaşadı. Bunların ilki, kıtadaki devletlerin özgürleşmesi; ikincisi ise, Afrika'nın entegrasyonunun ikinci aşaması olarak kabul edilen Afrika Birliği Örgütü'nün 1963'te kurulmasıdır. Afrika Birliği Örgütü, tüm çabalarına ve benzer yapılara sahip olmasına rağmen 20. yüzyıl sonuna kadar geçen sürede kıtasal entegrasyonda derinleşme konusunda AB'nin elde ettiği başarıya ulaşamadı.²⁴ 20. yüzyılın sonunda uluslararası sistemde yaşanan radikal değişim, ülkeleri/bölgeleri, 1990'lardan günümüze, küreselleşen dünya ekonomisi içinde ekonomik krizlere ve dalgalanmalara karşı tek başlarına hareket etmek yerine daha yoğun işbirliğine yöneltti. 21. yüzyılın başından itibaren geliştirilen çok yönlü Afrika-AB ilişkileri, uluslararası sistemdeki değişimle birlikte değerlendirilmelidir.

Siyasi, ekonomik, politik ve güvenlik alanında ulaşılan olumsuz sonuçlar ve küreselleşmenin baskısıyla Afrika'nın -eski sömürgeci güçlerin de yer aldığı- AB ile geliştirdiği ikili ilişkilerde yaşanan gelişmeler, taraflar arasındaki ilişkilerin her iki kıtanın lehine işleyen bir ortaklığa dönüştüğü görüşünü yeterince desteklememektedir. AB'nin, Soğuk Savaş sonrasında Afrika'nın Sahra-Altı bölgesine ekonomik yardımları azaltmasının yanı sıra, bu bölgedeki güvenlik sorunlarına ilgi duyan bir motivasyonla hareket ederek Afrika'nın barış ve güvenliğine yönelik misyonlar oluşturması, AB'nin Afrika politikasının, ekonomik ve sosyal kalkınmayı teşvikten istikrar, güvenlik ve demokrasiye doğru yöneldiği (Olsen, 2004: 426) söylemleriyle eleştirilmektedir. Buna ilave olarak Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleri ile AB arasında 1980'den itibaren yürürlükte olan Lomé serisi anlaşmaların yerini alan Cotonou anlaşması, kapsadığı hususlardan dolayı dikkatlerin AB'nin 21. yüzyıl Afrika politikasına yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Cotonou anlaşması, AB'ye, Lomé serisi anlaşmaların aksine, gelişmekte olan ülkeleri, bölgeler ve alt bölgeler halinde gruplandırma ve her grupta farklı içerikte ticaret anlaşmaları yapma olanağı sağlamaktadır. Bölgesel Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları olarak adlandırılan serbest ticaret anlaşmalarıyla bu bölgeler AB'ye bağlanmak istenmektedir (Olsen, 2004: 429). AB'nin Afrika ülkeleri ile

²⁴ Avrupa Birliği'nin derinleşme sürecindeki önemli gelişmeler: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması (1951); Avrupa Ekonomi Topluluğu'nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmaları (1957); Ortak tarım politikasının oluşturulması (1962); Gümrük Birliği'nin tamamlanması (1968); Avrupa siyasi işbirliğinin başlatılması (dış politika koordinasyonu) (1970); Avrupa KONSEYİ'nin oluşturulması (1975), Avrupa para sisteminin oluşturulması (1979); Tek Pazar programını kuran ve Topluluğun yetkisini çevre politikası, ekonomik ve sosyal yakınlaşma, araştırma ve teknoloji ile sosyal politika alanlarında genişleten Tek Avrupa Senedi'nin oluşturulması (1986); AB'yi ekonomik ve para birliğine yönelik oluşturan, Avrupa siyasi işbirliğini ortak dış ve güvenlik politikasına dönüştüren, adalet ve işçilerinde hükümetler arası işbirliğini öngören Avrupa Birliği Antlaşması (1992); Topluluğun sorumluluğunu adalet ve işçilerinin belirli alanlarında genişleten ve "özgürlük, güvenlik ve adalet" alanı oluşturulmasına yönelik bir hedef tarih belirleyen Amsterdam Antlaşması (1997); ortak para politikası ve tek para biriminin (Euro) oluşturulması (1999); AB kurumlarının ve karar alma sürecinin reformunu öngören Nice Antlaşması (2001); Avrupa'nın Geleceği Sözleşmesi'nin başlaması (2002); Sözleşmenin taslak Anayasa Antlaşması'nı sunması (2003); AB liderlerinin Anayasal Antlaşma'yı imzalamaları (2004) (Dinan, 2005: 3).

imzaladığı bu anlaşmaların karşılıklı faydaya dayalı olduğunu söylemek güçtür. “Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları, Afrika ülkelerine yarar sağlamamakta, aksine bu ülkeleri, pazarlarını kısa vadeli kazanımlar karşılığında Avrupa’ya bağlayacak sakıncalı politikaları kabul etmeye yönlendirmektedir. Örneğin Batı Afrika Ekonomik Ortaklık Anlaşması yürürlüğe girdiğinde, Gana yılda 300 milyon dolardan fazla kayba uğrayabilir. Nijerya’nın muhtemel kaybı ise 1,3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir”(Salami, 2014).

AB’nin günümüzde izlediği Afrika politikası ile ilgili olarak genel kabul gören bir yaklaşımdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda AB’nin Afrika politikasını, güvenlik, iyi yönetim ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin (Bagoyoko & Gibert, 2009: 789) sağlanabilmesine yönelik uygulamalar olarak değerlendiren görüş, Afrika’da devam eden çatışmaları²⁵ sadece bir iç karışıklık değil, bölgesel huzur ve güvenliği tehdit eden, savunma harcamalarını arttıran bir durum (Çetin, 2014) olarak tanımlamakta ve bu durumun değiştirilmesinin gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkelerin de çıkarına olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşün aksine bir başka yaklaşım ise, Soğuk Savaş sonrasında oluşan uluslararası ortamın AB’ye sunduğu “Afrika’da önemli uluslararası aktör olma fırsatı”nı AB’nin değerlendirdiği yönündedir. Bu yaklaşıma göre (Salami, 2014):

“AB’nin 1950’lerdeki oluşum sürecine dair tüm belgeler, Avrupa’nın Afrika’daki değer ve kaynaklar üzerindeki hâkimiyetini güçlendirmesi gerektiği görüşünü yansıtır. Aynı durum bugün de geçerli. AB’nin bizzat kendisi, hammadde kaynaklarının, Avrupa’da ekonomi, büyüme, istihdam ve vatandaşların yaşam kalitesinin korunup iyileştirilmesi açısından son derece önemli ve elzem olduğunu söylüyor. Günümüzdeki AB-Afrika ilişkileri, sömürü ve bağımlılığa dayalı, uzun ve çoğu zaman da acı verici düzeyde karanlık bir geçmişin devamı niteliğindedir.”

AB’nin Afrika ile ilişkilerinde, belirli alanlarda birliğin çıkarları ile AB’nin önde gelen ülkelerinin çıkarlarının örtüşmediği bilinmektedir. AB’nin Brüksel’deki karar alıcıları, Afrika’daki küçük ve hafif çaplı silahların yayılmasını önemli bir sorun olarak görerek Cotonou Anlaşması 11. madde kapsamında bu sorunla mücadele edilmesini vurgulamalarına rağmen Almanya, Fransa ve İngiltere gibi AB üyesi ülkeler, kıtaya silah ihraç eden ülkeler arasında ön sıralarda yer almaktadırlar. Arap Baharı’nda da görüldüğü gibi, AB’nin başat güçleri, ulusal çıkarları ile uyuşmadığında AB’nin dış politikasını öncelikli görmemektedirler. Önümüzdeki süreçte böyle bir gelişme olması halinde Afrika’nın çıkarlarının korunmasında AB’nin, Afrika’ya yardım edip edemeyeceği sorusuna inandırıcı yanıt bulunmasının kolay olmayacağı düşünülmektedir. İlave olarak, Afrika-AB

²⁵ Afrika’da günümüzde devam eden çatışmaların kökleri sömürge dönemine kadar uzanmaktadır. Kıtada sömürge döneminde belirlenen sınırlar, bağımsızlığın elde edilmesiyle birlikte birçok çatışmanın nedeni oldu. Bu çatışmalarla artan düşmanlıklar, devletlerin, komşu ülkelerdeki çatışmaların çoğuna ikincil savaştan destek sağlamasını ve devletlerarasındaki güvensizliğin derinleşmesini beraberinde getirdi. Sömürgeci güçlerin ayrıştırdığı grupların, sömürge dönemi sonrasında sömürgeci güçlerle ilişkilerini sürdürmesi, bu bağlamda kıtadaki çatışmalara kıta dışından yapılan müdahalelerin yanı sıra uluslararası aktörlerin kıt kaynaklarla ilgili kıta üzerindeki mücadeleleri, Afrika Birliği’nin barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabalarının etkinliğini azaltmaktadır.

ilişkilerinde barış ve güvenlik alanında sağlanacak gelişmelerin, diğer alanlardaki işbirliğine “hızlandıran” etkisi yapacağı öngörülse de, Arap Baharı örneğinde olduğu gibi güvenlik alanında Afrika Birliği ile AB arasında politika farklılığı olduğunda ilişkilerin hangi yönde gelişeceği bilinmezliğini korumaktadır.

Ülkelerin ve halkların birbirine bağımlı olduğu günümüzde adil dünya oluşturulamazsa bütün insanlığı bekleyen ortak felaketlerle karşılaşmak kaçınılmaz olabilir (Arı, 2013: 433). Güney’in ekonomik gelişmesi için Kuzey’e gereksinimi olduğu kadar, Kuzey de refahını sürdürebilmesi ve artırabilmesi için Güney’in kalkınmasına ve gelişmesine bağımlıdır. Afrika-AB ilişkilerinin, 21. yüzyılda iki kıtayı kapsayan çok yönlü ilişkiler bütünü olarak, gelişmekte olan ülkelerin Kuzey-Güney ilişkileri hakkında edindikleri deneyimden kaynaklanan yargılarını değiştirme kapasitesine sahip olduğunun ileri sürülebilmesi için somut sonuçların ortaya çıkmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda iki kıta arasındaki ilişkilerde öncelikli alanlardan olan Milenyum Kalkınma Hedeflerinde ulaşılan sonuçlar, Afrika örneğinde Kuzey-Güney ilişkilerinin analizine güncel bir örnek sunmaktadır. Afrika, gelişmiş ülkelerin katkılarına rağmen halen öngörülen kalkınma hedeflerinin uzağında, gösterdiği gelişme performansı ile dünyanın gelişmekte olan diğer bölgelerinin gerisinde kalmaya devam etmektedir. Sömürge döneminde Afrikalı ve Avrupalı devletlerin, devletler düzeyinde yaşadıkları eşit olmayan ilişkilerin, günümüzde Afrika Birliği ve Avrupa Birliği bağlamında sürdürüleceğine dair endişelerin giderilebilmesi için AB’nin Afrika ile geliştirdiği ortaklık, her iki kıta tarafından paylaşılan hedefler ekseninde, açıklık ve şeffaflık (Meinema, 2008: 272) temelinde geliştirilmelidir.

Kahire zirvesinden bu yana iki kıtanın işbirliğinde bulunduğu alanlar artarken geliştirilen işbirliğinin, süreç içerisinde derinleştiğine de tanık olunmaktadır. Afrikalı ve Avrupalı devlet ve hükümet başkanlarının, Afrika-AB Ortak Stratejisi’ne uygun olarak iki kıta arasındaki ilişkilerle ilgili kararlar almak amacıyla her üç yılda bir zirve düzenlemeleri öngörülmektedir. Bakanlar ise, zirveler arasında her altı ayda bir politik diyalog ile Ortak Strateji/Eylem planlarının uygulamalarını gözden geçirecek, ihtiyaç duyulan yönlendirmeyi gecikmeksizin sağlayacaklardır. Bu uygulama, Afrika-AB ilişkilerinin kurumsallaşmasını güçlendirecektir. İlişkilerdeki kurumsallaşmaya ilave olarak, AB’nin, kıtadaki sömürgeci geçmişinin kötü hatıralarını unutturma konusunda başarılı olması halinde, kıta ile ilgisini sürdüren diğer önemli aktörlerin sahip olmadığı Afrika’ya coğrafi yakınlığını avantaja dönüştürme potansiyeli, önemli bir ayrıntı olarak öne çıkmaktadır.

Afrikalı ve Avrupalı liderler, Afrikalıların unutmakta güçlük çektikleri sömürge geçmişlerine rağmen, Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu dünya düzeninin yıkılması ve karşılaşılan küreselleşme dalgasıyla ivme kazanan bir süreçte, 21. yüzyılın başından itibaren ilişkilerini siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri alanları kapsayacak biçimde “iki birlik tek vizyon” anlayışıyla geliştirmeye karar verdiler. İki kıta arasında yeni bir anlayışla geliştirilen ve on beş yıllık geçmişe sahip olan ilişkilerin, iki eşit tarafın katılımıyla şekillendiğini, aynı vizyon etrafında stratejik

ortaklığa d6n6Őt6Đ6n6 ve klasik Kuzey-G6ney ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına 6rnek teşkil ettiğini ileri s6rmek i6in zamana ihtiya6 olduğu d6Ő6n6lmektedir. Taraflar, 2014-2017 d6nemini sonu6 odaklı yaklaşımla kıta-kıta işbirliği 6er6evesinde geliştirmeyi kararlaŐtırdıklarından, uygulamaya dayalı sonu6ların değerlendirilebilmesi i6in ilk aŐamada belirtilen d6nemin sonunun beklenilmesinin uygun olacağı 6ng6r6lmektedir. Bununla birlikte, mevcut haliyle Afrika-AB ilişkilerinin, kurumsallaŐan yapısı ve uluslararası ortamda g6r6lebilecek 6ok y6nl6 sonu6larından dolayı, mevcut politikaların g6zden ge6irilmesine y6nelik olarak siyasi karar alıcıların g6ndemlerinin en 6n sıralarında yer alabilecek 6nemde olduğu belirtilmelidir.

Kaynakça:

- “AB-Afrika stratejik ortaklık ilişkileri başlatıldı” (2007) *Çin Uluslararası Radyosu Türkçe Bölümü CRI Online*, 10 Aralık, <<http://turkish.cri.cn/281/2007/12/10/1@84737.htm>>, (2 Aralık 2014)
- 2050 Africa’s Integrated Maritime Strategy (2050 AIM Strategy) Version 1.0, (2012) “African Union”, <http://pages.au.int/sites/default/files/2050%20AIM%20Strategy%20%28Eng%29_0.pdf>, (30 Kasım 2014).
- 5th EU-Africa Business Forum Joint Business Declaration at the 4th EU-Africa Summit, (2nd April 2014), EU-Africa Business Forum, <<http://www.euafrica-businessforum.eu/images/docs/declaration.pdf>>, (3 Aralık 2014).
- Abraham, K. (2003) *The African Quest*, Jointly published by Ethiopia International Institute for Peace and Development (EHPD) & The Horn of Africa Democracy and Development (HADAD), Ethiopia.
- ACP-EC Partnership Agreement (Cotonou Agreement), <<http://www.acp.int/content/acp-ec-partnership-agreement-cotonou-agreement-accord-de-partenariat-acp-ce-accord-de-cotonou>>, (26 Kasım 2014).
- Africa-EU Partnership (2010) 3rd *Africa-EU Summit* (2010), <<http://www.africa-eu-partnership.org/3rd-africa-eu-summit>>, (23 Kasım 2014).
- Africa-EU Partnership, *Areas of cooperation*, <<http://www.africa-eu-partnership.org/areas-cooperation>>, (23 Kasım 2014).
- Africa-EU Partnership, *Key Figures and Achievements*, <<http://www.africa-eu-partnership.org/en/about-us/about-us/key-figures-and-achievements>>, (31 Aralık 2015).
- African Charter for Popular Participation in Development and Transformation (ARUSHA 1990), <<http://www.afrimap.org/english/images/treaty/file4239ac8e921ed.pdf>>, (1 Aralık 2014).
- African Union & African Development Bank & Economic Commission for Africa (2010) *Framework and Guidelines on Land Policy in Africa*, AUC-ECA-AdDB Concertium, Addis Ababa.
- African Union, (2013) 2050 Africa’s Integrated Maritime Strategy (2050 AIM-Strategy) Task Force, Press Release N° 207/2013.
- Arı, T. (2013) *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Bursa: MKM Yayıncılık).
- Ataöv, T. (1975) *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 383, Ajans-Türk).
- Bagoyoko, N. ve Gibert, M. V. (2009) “The Linkage between Security, Governance and Development: the European Union in Africa”, *Journal of Development Studies*, 45(5): 789-814.
- Bahar, H. İ. (2008) “Avrupa Birliği (AB)-Afrika İlişkileri”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, <http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=13&cat=284#.VH4dMdKsWCM>, (2 Aralık 2014).
- Baylis, J., Steve S. ve Owens, P. (2014) *The Globalization of World Politics*, Sixth Edition, (United Kingdom: Oxford University Press).
- Bilgiçataç, D. (1966) “Uyanan Afrika-Afrika Birliği Teşkilatı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, (220): 42.

- Brown, W. (2002) "The EU and Africa beyond 2000", *The European Union and Africa: The Restructuring of North-South Relations*, (I.B.Tauris, New York).
- Cairo Declaration and Cairo Plan of Action, TD/B/EX (24)/2, (5 May 2000), UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), <<http://unctad.org/en/docs/tb24d2.en.pdf>>, (8 Aralık 2014).
- Constitutive Act of the African Union (11th July 2000), Organization of African Unity, <http://www.au.int/en/sites/default/files/Constitutive_Act_en_0.htm>, (1 Aralık 2014).
- Currie, D. P. (1964) *Federalism and the New Nations of Africa*, Chicago and London, (USA: The University of Chicago Press).
- Çetin, H. (2014) "AB'nin Orta Afrika'ya Askeri Destek Talebi ve Türkiye", *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM)*, <<http://www.turksam.org/tr/makale-detay/945-ab-nin-orta-afrika-ya-askeri-destek-talebi-ve-turkiye>>, (2 Aralık 2014)
- Dağcı, K. "Afrika'daki güvenlik sorunları, Avrupa'ya yansımaları ve çözüm önerileri", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (Tasam)*, <<http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/29-kdagci.pdf>>, (2 Aralık 2014)
- Dinan, D. (2005) *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, 3rd Edition, (USA: Lynne Rienner).
- Engel, U. ve Porto, J. G. (der.) (2010) *Africa's New Peace and Security Architecture, Promoting Norms, Institutionalizing Solutions*, (USA: Ashgate Publishing Company).
- Eriksson, M ve Zetterlund, K. (2013) *Dealing with Change, EU and AU Responses to the Uprisings in Tunisia, Egypt and Libya*, (Swedish Defence Research Agency(FOI)).
- ETTG (European Think-Tanks Group) (2013) "Africa-EU Relations 2014, Looking Beyond 2013: Are Africa-Europe Relations Still Fit for Purpose", *Conference Report*, Brussels.
- EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development, COM (2005) 489 final, (12.10.2005), Commission of the European Communities.
- European Commission (2014) "African Peace Facility Annual Report 2013", European Union, Belgium.
- Fourth ACP-EEC Convention signed at Lomé on 15 December 1989, Office for Official Publications of the European Communities, 1992, Belgium.
- Fourth EU-Africa Summit, Roadmap 2014-2017 (2-3 April 2014), EU-Africa Summit.
- General Secretariat of the Council (2011) "The Africa-European Union Strategic Partnership" European Union, Belgium.
- Gibb, R. (2000) "Post-Lomé: The European Union and the South", *Third World Quarterly*, 21(3):457-481.
- Green Paper on Relations between the European Union and the ACP countries on the Eve of the 21st Century-Challenges and Options for a New Partnership, COM (96) 570 final, (20 November 1996), Commission of the European Communities, <<http://aei.pitt.edu/1206/>>, (26 Kasım 2014).
- Hazar, N. (2011) *Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, 2. Baskı, (Ankara: USAK Yayınları).
- Helly, D. (2013) "The EU and Africa since the Lisbon summit of 2007: Continental drift or widening cracks?", *South African Journal of International Affairs*, 20(1): 137-157.

- Hexel, R., Eisenblätter, P. ve Schilder, K. (2005) *Civilian Perspective or Security Strategy*, International Conference, Berlin: Friedrich Ebert Stiftung, tere des hommes, Weed, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0489&from=EN>>, (1 Kasım 2014).
- Joint Africa EU Strategy Action Plan 2011-2013 (2010) <http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/03-jeas_action_plan_en.pdf>, (26 Aralık 2014).
- Kananaskis Summit-2002, G8 Africa Action Plan, <http://www.g8.fr/evian/english/navigation/g8_documents/archives_from_previous_summits/kananaskis_summit_-_2002/g8_africa_action_plan.html>, (1 Aralık 2014).
- Karagül, S. ve Arslan, İ. (2014) “Afrika’da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi”, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(9): 57-98.
- Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (2014) *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 3. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları).
- Lagos plan of action for the economic development of Africa 1980-2000, Organization of African Unity.
- Landgraf, M. (1998) “Peace-building and conflict prevention in Africa: a view from the European Commission”, içinde U. Engel and A. Mehler (der.), *Gewaltsame Konflikte und ihre Prävention in Afrika*, (Hamburg: Institut für Afrika-Kunde), ss. 103–117.
- Makinda, S. ve Okumu, M. F.W. (2008) *The African Union*, (Routledge, New York).
- Meinema, T. (2008) “The European Union and Africa Opportunities for North-South cooperation”, *International Social Work*, 51(2): 272-275.
- Mercan, S. (2012) “Avrupa Birliğini Düşündüren Bahar”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrupa Araştırmaları Merkezi*, <<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/avrupa-birligi-arastirmalari-merkezi/2012/04/03/6550/avrupa-birligini-dusunduren-bahar>>, (14 Aralık 2014).
- NEPAD, *History*, <<http://www.nepad.org/history>>, (18 Kasım 2014).
- North-South Centre of the Council of Europe, *10th AFRICA-EUROPE Training Course for Youth Organisations*, <http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Source/Youth/Call_for_participants_10th_AECT.pdf>, (23 Kasım 2014).
- Oba, A. E. (2009) “Küreselleşme Sürecinde Afrika’da Bütünleşme ve Sivil Toplum Kuruluşları”, içinde U. Tepebaş, *Afrika’da Bölgesel Örgütler, “Kurumsallaşma ve İşbirliği”*, (İstanbul: Tasam Yayınları), ss. 171-175.
- Oliver, G. (2011) “From Colonialism to Partnership in Africa-Europe Relations?”, *The International Spectator*, 46(1): 53-67.
- Olsen, G. R. (2002) “Promoting Democracy, Preventing Conflict: The European Union and Africa”, *International Politics*, (39): 311-328.
- Olsen, G. R. (2004) “Challenges to Traditional Policy Options, Opportunities for New Choices: The Africa Policy of the EU”, *The Round Table*, 93(375):425-436.
- Olsen, G.R. (2009) “The EU and Military Conflict Management in Africa: For the Good of Africa or Europe”, *International Peacekeeping*, 16(2):245-26.

- Salami, M. (2014) “Afrikalılar AB’nin entegrasyon teklifine kuşkuyla bakıyor”, *AB Haber*, <<http://www.abhaber.com/afrikalilar-abnin-entegrasyon-teklifine-kuskuyula-bakiyor/>>, (2 Aralık 2014).
- Soruş, G. (2014) “Arap Baharının Gölgesinde Komşuluk Politikası”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrupa Araştırmaları Merkezi*, <<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/avrupa-birligi-arastirmalari-merkezi/2014/03/10/7435/arap-baharinin-golgesinde-avrupa-birligi-komsuluk-politikasi/>>, (14 Aralık 2014).
- Sönmezoğlu, F. (2005) *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 4. Baskı, (İstanbul: Filiz Kitapevi).
- Tepebaş, U. (2007) “Kahire’den Lizbon Zirvesi’ne Stratejik Ortaklıktan Siyasal Ortaklığa Avrupa Birliği-Afrika Birliği İlişkileri”, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (Tasam)*, <http://www.tasam.org/trTR/Icerik/741/kahireden_lizbon_zirvesine_stratejik_ortakliktan_siyasal_ortakliga_avrupa_birligi_afrika_birligi_iliskiler/>, (26 Kasım 2014).
- The EU’s response to the ‘Arab Spring’ (2011), European Commission, 16 Aralık, <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-918_en.htm>, (14 Aralık 2014).
- The Lomé Convention Between The European Economic Community and The African, Caribbean and Pacific States, (February 1975), Brussels, <http://aci.pitt.edu/30322/1/P_13_75.pdf>, (10 Aralık 2014).
- The Millenium Development Goals Report 2015 (2015), United Nations.
- Towards the New International Economic Order (1982), United Nations The Director-General for Development and International Economic Co-operation, <<http://unctc.unctad.org/data/e82iia7a.pdf>>, (1 Aralık 2014).
- Tripoli Declaration 3rd Africa-EU Summit (Annex), 17452/10, (3 December 2010), Council of the European Union.
- Turan, A. P. (2010) “Avrupa Birliği’nin Afrika Kıtasına Yaklaşımı”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)*, <<http://www.bilgesam.org/incele/42/-avrupa-birligi%E2%80%99nin-afrika-kitasi%E2%80%99na-yaklasimi/#.VHcwytKsXy0>>, (27 Kasım 2014).
- United Nations Programme of Action for African Economic Recovery Development 1986-1990, A/RES/S-13-/2, (1 June 1986), United Nations General Assembly.
- Williams, P. D. (2011) *The African Union’s Conflict Management Capabilities*, (Council on Foreign Relations, USA).
- Yılmaz, E. S ve Uğurlu, Y. (2013) “Bölgesel Güç Olarak Avrupa Birliği ve Dış Politika”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(2): 81-104.
- Yiğit, D. (2012) “Arap Baharı ve AB’nin Akdeniz politikası”, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), <<http://sde.org.tr/tr/haberler/1752/arap-bahari-ve-abnin-akdeniz-politikasi.aspx>>, (14 Aralık 2014).